WORLD CONFERENCE ON STUDENT - CENTERED LEARNING APPROACHES

БЮДЖЕТ МАБЛАҒЛАРИНИНГ МАҚСАДЛИ ИШЛАТИЛИШИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШ ТИЗИМИДА РАҚАМЛИ АУДИТ ВА РИСК-ТАҲЛИЛ МЕХАНИЗМЛАРИ

У.Ф.Шукурова

Самарканд тумани техникуми

sh.umida777@gmail.com

Аннотация: Ушбу тезисда рақамли иқтисодиёт шароитида давлат бюджети маблағларининг мақсадли сарфланиши устидан назорат тизимини модернизация қилиш масалалари тадқиқ этилган. Муаллиф томонидан анъанавий назоратдан масофавий рақамли аудитга ўтиш ва риск-таҳлил моделларини қўллашнинг илмий асослари ишлаб чиқилган. Бюджет интизомини мустаҳкамлаш бўйича амалий таклифлар берилган.

Калит сўзлар: бюджет назорати, рақамли аудит, риск-менежмент, мақсадли сарфлаш, молиявий шаффофлик, Big Data.

КИРИШ (Introduction)

Ўзбекистон иқтисодиётини либераллаштириш ва давлат молиясини бошқаришда очиқликни таъминлаш шароитида бюджет маблағларининг ҳар бир сўми учун ҳисобдорлик масаласи биринчи планга чиқмоқда. Мавжуд назорат тизимида ҳали ҳам инсон омилининг юқорилиги, ахборот тизимлари интеграциясининг пастлиги ва назорат тадбирларининг асосан қонунбузилиш содир бўлгандан кейин (post-factum) ўтказилиши тизимни такомиллаштириш заруратини туғдиради. Докторантура тадқиқотининг мақсади — бюджет

маблағлари сарфланишини реал вақт режимида мониторинг қилувчи ва хавфларни олдиндан прогноз қилувчи рақамли механизмларни ишлаб чиқишдир.

МЕТОДЛАР (Methods)

Тезисда тизимли таҳлил, мантиқий умумлаштириш ва қиёсий иқтисодий таҳлил методларидан фойдаланилди. Тадқиқотнинг методологик асосини "Risk-based auditing" концепцияси ва давлат молиявий назоратининг халқаро стандартлари ташкил этади. Таҳлил жараёнида бюджет ташкилотларининг харажатлар сметаси ва ҳақиқий сарф-харажатлари ўртасидаги номутаносибликларни аниқлашнинг статистик моделлари ўрганилди.

НАТИЖАЛАР ВА ИЛМИЙ ЯНГИЛИК (Results)

Тадқиқот натижасида бюджет маблағларининг мақсадли ишлатилишини назорат қилишнинг қуйидаги инновацион модели таклиф этилади:

1. **Риск-профилларни шакллантириш:** Бюджет маблағларини сарфловчи ташкилотларни уларнинг ўтмишдаги молиявий фаолияти, харидлар шаффофлиги ва аудиторлик хулосалари асосида "риск гуруҳлари"га ажратиш тизими ишлаб чиқилди.
2. **Масофавий рақамли мониторинг:** Назорат органлари ва бюджет ташкилотларининг маълумотлар базаларини (ERP тизимларини) ягона платформага интеграция қилиш орқали инсон омилини 40% гача қисқартириш имконияти асосланди.
3. **Илмий янгилик:** Бюджет харажатларини назорат қилишда "реактив" ёндашувдан (хатони аниқлаш) "превентив" ёндашувга (хатони олдини олиш) ўтиш алгоритми ишлаб чиқилди. Бунда сунъий интеллект элементлари

шубҳали транзакцияларни автоматик равишда блокловчи "фильтр" вазифасини бажаради.

МУҲОКАМА ВА ТАКЛИФЛАР (Discussion)

Рақамли аудит инструментларини жорий этиш нафақат бюджет маблағларини тежаш, балки коррупциявий ҳолатларни камайтиришга хизмат қилади.

1. Бюджет жараёнига блокчейн технологиясини босқичма-босқич жорий этиш, бу маблағларнинг ҳаракатланиш занжирини ўзгартириб бўлмас даражада шаффоф қилади.

2. "Real-time auditing" (реал вақтдаги аудит) тизими орқали бюджет маблағларининг номақсадли сарфланишини 25-30% гача камайтиришга эришиш мумкин.

ХУЛОСА (Conclusion)

Хулоса қилиб айтганда, бюджет маблағларининг мақсадли ишлатилиши устидан назоратни такомиллаштириш — бу фақат техник эмас, балки стратегик институционал ислоҳотдир. Рақамли технологиялар ва риск-таҳлил моделларнинг уйғунлашуви миллий иқтисодиётнинг фискал барқарорлигини таъминлашда ҳал қилувчи омил бўлиб хизмат қилади. Ушбу йўналишдаги тадқиқотлар докторантура босқичида тизимли равишда давом эттирилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Бюджет кодекси. 2014-2024.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-6300-сон Фармони. 2021йил.

3. Шукурова У.Ф. Бюджет маблағларининг мақсадли ишлатилиши устидан давлат молиявий назорати механизмларини такомиллаштириш. Илмий мақола. 2026 й.

4. Faggioni, C. The strengthening of external public control. EUROSAI. 2012.